

## BAYONIY BUYUK TARIXNAVIS

**Mahmudova Dilafruz Sultannazirovna**

*Xorazm viloyati Urganch shahar*

*1-son kasb-hunar maktabi ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi*

**Annotatsiya:** *Ushbu maqolada Bayoniy tarixshunos, tarixiy voqealar va jamiyatning o'tgan vaqti boyicha asosiy texnika, dasturiy vositalar, va tarixiy manbalardan foydalangan holda tarixni tahlil qilishi ishtirok ettirishi tog'risida so'z olib boriladi.*

**Kalit so'z:** *tarixshunos, akademik, tarixiy voqealar, voqealar, jamiyat, xalqaro, chora tadbirlar, tafakkur.*

**Абстрактный:** *В данной статье говорится об участии историка-нарратива в анализе истории с использованием основных методов, программных инструментов и исторических источников с точки зрения исторических событий и прошлого общества.*

**Ключевое слово:** *историк, академик, исторические события, события, общество, международное, действие, мышление.*

**Abstract:** *This article talks about the participation of a narrative historian in the analysis of history using basic methods, software tools and historical sources from the perspective of historical events and past societies.*

**Keyword:** *historian, academician, historical events, events, society, international, action, thinking.*

Shoir va tarixchi olim, tarjimon va xattot, tibbiyot ilmining bilimdoni, qomusiy bilim egasi Muhammad Yusuf Bayoniy XIX asrning II yarmida Xorazm adabiy, ijtimoiy-madaniy muhitida shakllangan va kamol topgan siymodir.

Shoir ijodini o'rganishda asosiy birlamchi manbalari uning asarlari, bir she'riy devoni, «Shajarai Xorazmshohiy» va «Xorazm tarixi» kitoblaridir. Ijod namunalari kitobat qilingan bayoz-majmualarda, 1905-1923 yillardagi ijodiy namunalari esa o'sha davr vaqtli matbuotlarida ham uchraydi. Shuningdek, Xiva adabiy muhitiga oid manbalar - Muhammad Rizo Ogahiyning «Shohid-ul iqbol», Ahmad Tabibiyning «Majmuat-ush shuaro Feruzshohiy», Hasanmurod Laffasiyning «Xiva shoir va adabiyotchilarining tarjimai holi» kabi asarlarida u haqida ma'lumotlar uchraydi. Ogahiy, Tabibiy va Laffasiylar shoir haqida ma'lumotlar berar ekan, uni shaxs va shoir sifatida yuksak baholaydilar.

Muhammad Yusuf yoshligida yuksak tarbiya va yuqori tahsil oldi. Arab, fors, usmonli turk, ozarbayjon tillarini chuqur o'rgandi, she'rga, ilmga va musiqaga ayrica muhabbat qo'ydi. Albatta, bunda oilaviy muhitning ta'siri katta edi. Uning otasi Bobojonbek she'riyat, tarix, musiqa ilmlaridan yaxshigina xabardor bo'lgan, hatto o'z zamonining mashhur shoir va tarixchilaridan Munis, Ogahiyilar nazariga tushgan edi.

Ular bilan qadrdonlashib, bordi-keldi qilishgan. Bunday shoirlarning tashrifi va suhbatlari yosh Muhammad Yusufga ayrica ta'sir qilishi tabiiy edi. Bunday uchrashuvlar uning she'riyatga havasini yolqinantirdi, ishtiyoqini oshirdi. Muhammad Yusufbek eski maktabni bitirgach, tabiblik ilmiga havasmand bo'lib, bu sohada ham muayyan ma'lumotga ega bo'ldi. Bayoniy yaxshi tabib, yaxshi xattot va yaxshi musiqashunos maqomini oladi. U olti yarim maqom sozini to'liq bilgan. Hatto Xeva shoir va ulamolari Yusufbekning uyiga borib «soz qildirayli» deb tong otguncha mushoira qilib, soz chalib o'tirganlar. Bayoniy xonadonida tanbur, g'ijjak, doira, bulomon, dutor kabi musiqa asboblari to'liq bo'lib, ularni o'zi yaxshi chertgan, lekin qo'shiq ayta olmagan.

Bayoniy tarixshunoslar, xalqaro konferentsiyalarda, simpoziumlarda, ilmiy forumlarda, kurslarda va muassasalarda o'z tajribalarini, tadqiqotlarini, ma'lumotlarini va fikr-mulohazalarini o'quvchilarga, akademik olimlarga, va umumiy auditoriyaga taqdim etishadi. Ular jamiyatning tarixiy zavodlarini, ularning o'zgarishlarini va yoki shakllarini o'rganishda yordam bera oladi va ularning tarixiy voqealarga oid fikr-mulohazalari va qarashlari academic meydanlarda yuqori qiymatga ega bo'ladi.

Bayoniy tarixshunoslikni o'qitish va diskussiya ko'rsatkichi tarixiy voqealarni hukmdorlikda tahlil qilish, shuningdek, tarixiy siyosiy, ijtimoiy, madaniy ishlarini chora-tadbirlarini qo'lga kiritish va tarixiy voqealarga oid to'g'ri va oqilona tartibotlarni o'rganishda asosiy chog'lar orqali belgilanadi. Ular, tarixiy voqealarga oid ravishda bloklar, ochiq darslar, quyidagi kitob va nashrlar orqali akademik meydanlarda ta'lim beradi.

Jamiyatda Bayoniy tarixshunoslar, har bir sohada o'z ishlari, mashhur namoyishlari, ilmiy topishi, da'vo qilishi, o'qishi, talab qilishi va boshqalari orasida faydali, aniq va samarali maslahatlarni taqdim etadi. Ular chuqur tushuncha va o'zlashtirishni rivojlantirish uchun maqbul talabalarga o'qitish, ilmiy forumlarda, akademik konferentsiyalarda, nashr etish va boshqalarda ishtirok etadi.

Bayoniy tarixshunos, tarixiy voqealar va jamiyatning o'tgan vaqti boyicha asosiy texnika, dasturiy vositalar, va tarixiy manbalardan foydalangan holda tarixni tahlil qilishda ishtirok etuvchi insondir. Ular, o'qitish, tadqiqot, nashr etish va boshqalar kabi ko'rsatkichlardan foydalanib, tarixiy tushunchalarni o'rganuvchi va undagi fikr-mulohazalarni akademik yuksak darajada izohlashadi.

Bayoniy tarixshunoslar, tarixiy voqealarni o'rganish va tahlil qilishda xalqaro standartlardan foydalangan holda, ilmiy forumlarda, konferentsiyalarda, va akademik jurnallarda ma'lumotlarini o'quvchilarga, tadqiqotchilarga, va akademik jamoatga taqdim etishadi. Ular, tarixiy voqealarni tahlil qilishda, ayrim insonlar va hodisalar haqida yangiliklarni berishda erkin va muhim fikrlarni ifoda etishadi.

Bayoniy tarixshunoslikni o'rganish, o'qitish va maqolalar yozish mumkin bo'lgan akademik hamda ilmiy o'quv planini amalga oshirishda kerak bo'ladi. Ular, jamiyatda akademik va ilmiy faoliyatda faol hissaqush bo'lib, tarixshunoslik fanni o'rganish,

ilmiy-topishda qatnashuvchi bo'lish, tarixiy voqealar haqida fikr-mulohazalarni ifodalashda ilmiy mahoratni namoyish etadi.

Bayoniy tarixshunoslar, tarixiy voqealar tahlil qilishda, obyektivlikni va ma'lumotlarni ilmiy tadqiqotlar davomida erkin va oqilona taqdim etishda ilmga muxtoj bo'ladi. Ular, tarixiy voqealar haqida ma'lumotlar to'plab, ularni tahlil qilishda zarur texnika va metodlardan ham foydalanishadi.

So'z chog'i "Bayoniy" muhiti bilan bog'liq bo'lib, tarixiy voqealar va insoniy faoliyatning o'zgarish darajasini tushunish uchun zarurdir. Bayoniy tarixshunoslar, jamiyatda tarixiy voqealarni o'rganish, tahlil qilish va ma'lumotlarni taqdim etishda katta ahamiyatga ega bo'ladi.

#### **ADABIYOTLAR:**

1. Bobojon Tarroh -Xodim. "Xorazm navozandalari". G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti. Toshkent, 1994 y — 96 bet bet

↑2. Muhammad Yusuf Bayoniy. "Shajarayi Xorazmshohiy". Ga'fur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti. Toshkent, 1994 y — 104 bet bet.

3. O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil